AUI, secţiunea III e, Lingvistică, tomul LXI, 2015
Studia linguistica et philologica in honorem Constantin Frâncu

Tratamentul africatelor prepalatale *ĉ-ĝ* în dacoromâna actuală

Sorin Guia
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iaşi

The purpose of this article is to present the treatment of pre-palatal affricates in Dacoromanian as it can be heard on tapes recorded nowadays. The phenomena have been observed first of all from a diatopic perspective, but we have also considered the variations between generations, sexes and social strata.

Studiul de faţă se bazează pe un corpus de texte realizat în cadrul cercului de dialectologie şi sociolingvistică, seminar care are ca principale obiective atît dezvoltarea abilităţii participanţilor pentru realizarea anchetelor lingvistice, pentru transcrierea şi interpretarea principalelor fenomene ce caracterizează limba vorbită în spaţiu dialectal, cît şi realizarea unei arhive şi a unor corpusuri de texte, care să reflecte situaţia actuală a dacoromânei[1]. Multe dintre textele transcrise în cadrul acestui cerc au stat la baza realizării unor lucrări de licenţe[2]. Majoritar moldoveneşti, dar şi din alte zone ale ţării (Bistriţa Năsăud, Maramureş, Satu Mare, Alba, Hunedoara, Covasna), textele culese de-a lungul a cinci ani de activitate, au fost incluse într-o arhivă şi au fost publicate - în urma selecţiei şi a corectării unor chestiuni de transcriere - într-un corpus de texte dialectale (ce cuprinde texte tematice din 60 de puncte de anchetă), menit să ofere o radiografie corectă asupra graiurilor dacoromâne la început de secol XXI[3].

Tratamentul africatelor *ĉ-ĝ* (< lat. c, g + *e*, *i*), după Emil Petrovici, care stă la baza împărţirii teritoriului dacoromân în cinci subdialecte, reprezintă una dintre teoriile fundamentale de la care se porneşte în descrierea variaţiilor diatopice ale graiurilor actuale.

[1] Pe lîngă aprofundarea noţiunilor teoretice privitoare la metodele folosite pentru culegerea materialului dialectal, la sistemul de transcriere fonetică cu semne diacritice, studenţii sînt antrenaţi în discuţii ştiinţifice, unele polemice, fiecare prezentîndu-şi strategiile utilizate pentru a determina cooperarea subiectului vorbitor, dar şi problemele apărute pe parcursul anchetei.

[2] Anual, circa 20 de studenţi au elaborat (micro)monografii dialectale în care sînt descrise, din perspectivă diacronică şi sincronică, varietăţile diatopice şi diastratice, principalele fenomene lingvistice care individualizează graiurile din comunele luate în discuţie.

[3] Vezi transcrierea fonetică a textelor dialectale în Sorin Guia, *Dialectologie română. Studii şi corpus de texte*, Iaşi, Editura Vasiliana’98, 2014, p. 163-382. În acest sens, exemplificările se vor face cu precizarea judeţului şi a localităţii în care s-au efectuat anchetele şi a numărului textului în cadrul corpusului menţionat.

BDD-A24854 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

Africatele prepalatale se păstrează ca în limba literară în aria sudică a dacoromânei şi în sudul Transilvaniei[4], în timp ce în graiurile din Crişana se conservă doar africata surdă, cea sonoră fiind pronunţată ca fricativă: *j*[5].

Astfel, în ***graiurile crişene***, dar şi în unele graiuri ardeleneşti, africata alveolo-palatală surdă *ĉ* se păstrează ca în limba literară şi ca în graiurile de tip sudic, nealterîndu-se prin durificare, ca în Maramureş, sau prin pierderea elementului oclusiv, ca în Moldova sau Banat: *atúńĉa*, *beĉ*, *ĉȩ́ntru*, *ĉerı̯̂álı̯*, *ĉergə̑*, *ĉobán*, *ĉorápk'*, *cóĉinə̑*, *corbáĉ*, *faĉém*, *fiĉóṛi*, *piĉóĉ*, *piĉǫ́re*, *raĉitúṛi*, *rȩ́ĉe*, *rugaĉúńe*, *tolĉér(i)*, *zə̑́ĉe*; *atúńĉ*, *zíĉe*, *ĉińĉ*, *atuńĉina*, *obiĉéı̯̂u* (SM, Odoreu, 3). Elementul oclusiv nu se pierde nici în partea apuseană a judeţului Alba, în Ţara Moţilor, africata prepalatală fiind conservată în exemple precum: *îńĉȩ́pem*, *fáĉe*, *feĉóṛi*, *máĉinə̑*, *ĉiṇzə̑́ĉ*, *atúńĉa*, *îńĉét* (AB, Vinţu de Jos, 1); *atúńĉa*, *beĉ*, *ĉȩ́ntru*, *ĉerı̯̂álı̯*, *ĉergə̑*, *ĉobán*, *ĉorápk'*, *cóĉinə̑*, *corbáĉ*, *faĉém*, *fiĉóṛi*, *piĉóĉ*, *piĉǫ́re*, *raĉitúṛi*, *rȩ́ĉe*, *rugaĉúńe*, *tolĉér(i)*, *zə̑́ĉe* (AB, Gîrda de Sus).

În ceea ce priveşte africata sonoră, subiecţii în vîrstă şi cu instrucţie minimală o pronunţă *j* (*mérjim* şi la padútrı̯ şi la bisérică*)* - AB, Gîrda de Sus, f, 64 de ani, 8 clase; *merjȩ́ám* (pe acló), (să-i̯ pu̯átă) *culéje*, *spárjem* (brazda) - AB, Gîrda de Sus, b, 71 de ani, 8 clase; *jémeṇi* - AB, Gîrda de Sus, f, 65 de ani, 4 clase; (să nu se) *báje* (apa) - AB, Gîrda de Sus, b, 77 de ani, fără studii; *jem* (de prúńe) - AB, Gîrda de Sus, f, 79 de ani, 8 clase; m*érjem* - AB, Gîrda de Sus, f, 70 de ani, 4 clase; *creṇjı̯* (dı̯ brad) - AB, Gîrda de Sus, b, 86 de ani, 4 clase). Urmare a contactelor îndelungate între românii şi maghiarii din Transilvania, mediu propice apariţiei bilingvismului, care stimulează procesele de împrumuturi, cele două sisteme lingvistice, deşi convieţuiesc în concurenţă, capătă porţiuni comune, ceea ce şi explică capacitatea de a adapta şi de a rosti vocale şi consoane caracteristice

[4] Muntenia este singurul subdialect de la nord de Dunăre în care ambele africate prepalatale se păstrează nealterate, ca în limba literară, nefiind supuse fricativizării sau durificării: *ĉer*, *ĉińĉ*, *ĉínă*, *crúĉe*, *ĉáră*, *ĝer*, *ĝánă*, *plĩńĝe*, *fúĝe*, *níńĝe*, *ĝinerícă*, *strĩńĝe*.

[5] Africata sonoră *ĝ* cunoaşte atît forme cu africata nealterată (ca în subdialectul muntean şi în limba literară) sau durificată (ca în Marmureş), cît şi forme cu africata pronunţată fricativ (în Moldova, Banat şi în Crişana). Dacă în Moldova şi în Banat africata sonoră se fricativizează la *ẑ*, respectiv *ź*, în Crişana şi în graiurile de tranziţie dinspre Crişana spre sud-vestul sau sud-estul Ardealului pronunţarea africatei sonore se face ca *j* (cazul celor două comune anchetate din judeţul Alba, dar şi al comunei Odoreu, din judeţul satu Mare): *ajúṇje* (AB,Vinţu, 1); *alejȩ́á* (AB,Vinţu, 2), *mérje* (AB,Vinţu, 3), *mȩ́rje* (AB,Vinţu, 5), *culejȩ́m*, *strĩ́ṇjȩ* (AB,Vinţu, 7), *luṇjít* (AB, Căpîlna, 1); *fujít* (SM, Odoreu, 1), *spárje*, *aléje*, *jérunţ* „genunchi" (SM, Odoreu, 3), *márjină* (SM, Odoreu, 5), *urjént* (SM, Odoreu, 7).

BDD-A24854 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

maghiarei[6]. Putem spune că pronunţarea lui *ĝ* ca *j* este rezultatul coacţiunii tendinţei interne de pronunţare a africatei sonore ca fricativă şi a influenţei maghiare, care a impulsionat realizarea acestei tendinţe. Atît în Crişana şi în unele graiuri vestice ale dacoromânei (unde influenţa maghiară a fost mai puternică), cît şi în maghiara veche, această confuzie conduce la păstrarea africatei surde *ĉ* fără pereche sonoră[7]. În plus, trecerea lui *ĝ* la *j* „trebuie să se fi realizat, după toate probabilităţile, printr-o fază intermediară cu ẑ", inexistenţa acestui sunet în maghiară şi dificultăţile de rostire conducînd la înlocuirea sunetului cu o altă constrictivă (*j*) şi la adoptarea acestei rostiri şi de către românii bilingvi şi, prin aceştia, şi de către cei monolingvi[8].

Formele cu fonetisme literare (cu africata nealterată), mult mai numeroase, sînt preferate de subiecţii tineri şi de cei cu studii medii (*mérĝem*, *míñĝa* – AB, Gîrda de Sus, b, 12 ani, 6 clase; *ĉerĝ*, *sparĝ (brazdele)* – AB, Gîrda de Sus, f, 41 de ani, 10 clase; *ĝínere* – AB, Gîrda de Sus, f, 60 de ani, fostă învăţătoare). Semnalăm o uşoară tendinţă de durificare în partea de nord-est a Crişanei (*č*, uneori notîndu-se variante intermediare între africata prepalatală şi africata durificată) şi de fricativizare în Ţara Oaşului şi la extremitatea sudică (*ŝ*, uneori notîndu-se variante intermediare între africata prepalatală şi africata fricativizată). În cîteva situaţii, fonetismul literar coexistă cu cel regional la acelaşi subiect vorbitor: *dǫ́ĝele*, respectiv *(să nu) báje (apa)* (AB, Scărişoara, b, 77 de ani, fără studii); *să u̯úñĝe*, respectiv *să u̯úɲje*, *se strîɲjéáu̯* (AB, Scărişoara, f, 39 de ani, 10 clase).

Nici în ***graiurile maramureşene*** nu se modifică modul de articulare al africatelor, acestea schimbîndu-şi doar locul de articulare, prin durificare (*č*, *ǧ*). Maramureşul este singurul subdialect din aria nordică a dacoromânei care nu transformă cel puţin una dintre africatele prepalatale în constrictive, modificarea petrecîndu-se doar în locul de articulare, ambele africate pronunţîndu-se dur, determinînd velarizarea vocalei următoare): *čărb*, *čîzmári*, *trágă*, *sînğă*, *ğînğină* „gingie", *ğíńere*, *plînğă*. Aria acestei realizări a africatelor prepalatale este generală şi colectivă în Maramureş şi în Ţara Lăpuşului.

În ***graiurile ardeleneşti***, africata surdă *ĉ* se păstrează ca în limba literară în nord-vestul[9] şi sud-estul Transilvaniei (*piĉór*, *sprîñĉáně*, *stîŋgáĉ*), fricativizîndu-

[6] Vezi studiul lui Alexandru Gafton, *Caracterul neîntrerupt al influenţelor maghiare asupra românei*, publicat online pe site-ul academia.edu (http://www.academia.edu/6978305/Influenta_maghiara), accesat la 1.XII.2014.

[7] Vezi Francisc Király, *Contacte lingvistice. Adaptarea fonetică a împrumuturilor româneşti de origine maghiară*, Editura Facla, Timişoara, 1990ţş, p.- 163-164.

[8] Cf. Enikő Pál, AB, Scărişoara *Influenţa limbii maghiare asupra limbii române. Perioada veche*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2014, p. 206-207.

[9] În partea de nord a Transilvaniei se înregistrează o uşoară tendinţă de durificare a africatei surde (*crúče*, *duči*), fonetism caracteristic subdialetului maramureşean.

BDD-A24854 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

se la *ŝ* (*duŝém*, *răŝálă*, *ŝímbru* - BN, Ilva Mare, 1; *ŝińevá* - BN, Ilva Mare, 2; *întrodúŝi* - BN, Ilva Mare, 3; *adúŝ̨*, *ŝu̯ocáńe*, *cu̯oŝ̨ńi̯* - BN, Ilva Mare, 4; *ŝo̯ríŝ* - BN, Ilva Mare, 5; *fuẑ̨* - BN, Ilva Mare, 4) în graiurile din nord-est şi la *ś* în cele din sud-vestul Transilvaniei (*petreśere*, *făśáu̯*, *śorbă*, *śíṇste*, *tu̯orśám*, *zîśá*, se *priśepẹ́áu̯*, să ţe *cuminíś* - HN, Petrila, 3), ariile nefiind totdeauna net delimitate. În judeţul Covasna, în localitatea Zăbala, africatele nu se alterează, păstrîndu-se ca în pronunţarea literară: *do̯zecî*, *ciṇzecî*, *círca*, *producîeri* (CV, Zăbala, 1, b, 55 de ani, 12 clase), să *răcáscă*, *macîerát*, s-u̯o *mănîńce* (CV, Zăbala, 2, f, 37 de ani, 12 clase), *Crăcún* (CV, Zăbala, 4, f, 60 de ani, 8 clase), *Crecún* (CV, Zăbala, 5, f, 42 de ani, 12 clase).

Africata sonoră *ĝ* se păstrează în jumătatea sud-estică a provinciei (deşi tendinţa înclină spre pronunţarea cu *j*), uneori şi în graiurile din estul Munţilor Apuseni (*dégĝet*, *ĝenúŋ'k'*, *ĝiňĝíu̯ie*, *sĩňĝe*), pronunţîndu-se fricativ în jumătatea nordică şi în partea de sud-vest a Transilvaniei (*împíṇje*, în nord-vest; *împíṇźe*, în sud-vest; *ẑéme*, în nord-est), între cele două arii înregistrîndu-se fluctuaţii în tratamentul africatei sonore (de ex., pct. 831 din ALR I, înregistrează formele *ẑenúŋ'k'*, dar *sĩňĝe*), dar şi fonetisme intermediare între africata păstrată ca în limba literară şi africata fricativizată (*ĝjenúŋ'k'*) sau între cele două fricative provenite din alterarea africatei sonore în stadii de evoluţie diferite (*jẑẹ́ánă*)[10].

O importantă caracteristică consonantică în ***subdialectului moldovean*** este legată de trecerea africatelor *ĉ-ĝ* la fricativele *ŝ-ẑ*, prin pierderea elementului oclusiv[11], fenomenul fiind asemănător şi în graiurile bănăţene (*ś*, *ź*)[12]. Aria

[10] Pe baza tratamentului africatelor *ĉ*, *ĝ*, graiurile ardeleneşti se pot grupa în trei arii, care se racordează cu ariile învecinate (muntenească, moldovenească/bănăţeană şi crişeană): a) aria *ĉ*, *ĝ* (cu ambele africate păstrate ca în limba literară); b) aria *ĉ*, *ĝ* < *ŝ (ś)* - *ẑ (ź)* (cu ambele africate fricativizate); c) aria *ĉ* = *ĉ*, *ĝ* < *j* (cu africata surdă păstrată ca în limba literară şi pronunţarea ca *j* a africatei sonore). Vezi, pentru o prezentare detaliată, Valeriu Rusu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, p. 363-364.

[11] Dacă repartiţia graiurilor dacoromâne după Emil Petrovici are ca punct de plecare tratamentul africatelor prepalatale *ĉ-ĝ* (< lat. c, g + *e*, *i*), una dintre cele mai importante caracteristici consonantice ale subdialectului moldovean este trecerea africatelor *ĉ-ĝ* la fricativele *ŝ-ẑ*, prin pierderea elementului oclusiv[11]: *aŝála*, *aŝẹ́ia*, *bi̯eŝ*, *boŝésc*, *cálŝu*, *coŝíţâ*, *crăŝún*, *disfăŝém*, *dúŝi*, *dúlŝi*, *făŝém*, *îŋcu̯áŝi*, *îṇsărŝinátâ*, *înŝepi̯ém*, *măŝelár*, *opínŝ*, *ŝásuri̯*, *sărvíŝ*, *răŝéşti*, *o̯urşîŝi*, *ŝímbru*, *ŝimitír*, *ŝiréş*, *ŝáfâ*, *ŝápâ*, *ŝobán*, *ŝobănéşţi*, *ŝocni̯ésc*, *ŝorápi̯*, *porŝ*, *răŝituri̯*, *săŝerắm*, *surŝéli̯*, *ŝurŝéli*, *ŝobán*, *ŝúturâ*, *porŝ*, *vaŝ*, *zắŝi*; *ali̯éẑém*, *deẑetár*, *dẹ̯ẑitu*, *mărẑéli*, *mi̯érẑém*, *mu̯oşnéẑ*, *strînẑ*, *ẑucáu̯*, *reẑimént*, *tocmáẑ*.

[12] În graiurile bănăţene, consoanele africate prepalatale *ĉ* şi *ĝ* şi-au pierdut elementul ocluziv, devenind fricativele alveolopalatale *ś* şi *ź*, fenomen similar celui din Moldova şi Transilvania de nord-est, cu precizarea că fricativele rezultate în zona Banatului sînt

BDD-A24854 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

moldovenească a fricativizării africatelor este extinsă şi spre graiurile ardeleneşti de nord-est, în cazul corpusului nostru exemplificarea făcîndu-se prin texte înregistrate în Ilva Mare (BN): *dusém*, *răsálă*, *símbru* (BN, Ilva, 1), *sińevá* (BN, Ilva, 2), *întrodúsi* (BN, Ilva, 3), *adúsę́*, *sụocáńe*, *cụosę́ni̯* (BN, Ilva, 4), *sǫ́risˆ* (BN, Ilva, 5); *fuzę́* (BN, Ilva, 4).

Semnalăm cîteva situaţii de fricativizare a africatei prepalatale surde în unele puncte de anchetă din Moldova:

şubắr (BC, Bereşti, 1); *rugăsúni̯*, *scútisili*, *Crăsún*, *sitéşti̯* (BC, Bereşti, 2); *fasi̯im* (BC, Căiuţi, 2); *fási̯ sínsti̯* (BC, Căiuţi, 5); *séla*, *sápâ* (BC, Filipeşti, 1); *crediṇsụásâ*, *sirịádâ*, *sertám*, *scatụálsi̯* (BC, Filipeşti, 2), pụáma *sę́ie* (BC, Filipeşti, 2), *i̯ertăsúni̯a*, *vụornisél* (BC, Filipeşti, 4), *zísi*, *sitáscâ*, *sínsu séla* (BC, Vîlcele, 1), *ụobisę́ii*, *pisụárịli̯* (BC, Vîlcele, 3); *sę́ia*, *sinsˆ* (BT, Coţuşca, 1), *şắptisprîzăsi̯* (BT, Coţuşca, 3), *atúnsa* (BT, Coţuşca, 3), *fásę́*, *plăsínti* (BT, Lozna, 4), *i̯ertăsúni̯a* (BT, Lozna, 4; IS, Cepleniţa, 1), *ụobisę́iu*, *atúnsˆ* (BT, Păltiniş, 4), *făsę́m*, *răsitúri̯* (BT, Păltiniş, 4), *săserát* (BT, Vorona, 4), *sarási* (BT, Talpa, 1), *munsę́m* (BT, Talpa, 1), *fási*, *căsúla* (GL, Matca, 1), *s-ụói̯ fási* (GL, Matca, 2), *sápâ* (GL, Matca, 4), *sę́ụún* (GL, Matca, 5), *sę́ia* (GL, Drăguşeni, 1), *munsi̯ę́m* (IS, Andrieşeni, 1), ụo *insi̯epút*, *sinstít* (IS, Ţibana, 2), *făsi̯ę́ụ*, *tresę́á* (IS, Răchiteni, 1), *sauúnu* (IS, Romaneşti, 4), *sérni̯*, *răsésti̯* (IS, Vînători, 2), *sinevá*, *rugăsúni̯* (NT, Hlăpeşti, 1), *produsém* (NT, Farcaşa, 5), *aísişá* (NT, Gîdinţi, 2), *k'irpís*, *vălătús* (NT, Gîdinţi, 4), *dúlci*, *răcésc* (NT, Teţcani, 5), *făsę́m* (SV, Crucea, 1), *răsitúri̯* (SV, Crucea, 2), *susitụór* (SV, Crucea, 3), *pi̯étisi̯*, *vecínịli̯* (SV, Pîrteştii de Sus, 2), *bụosésc* (SV, Straja, 5), *partisélị* (SV, Vicovu de Sus, 1), *insét* (SV, Vicovu de Sus, 2), *bumbasél* (SV, Vicovu de Sus, 3), *rugasúńịli̯* (SV, Vicovu de Sus, 6), *asála*, *crăsún*, *disfăsém*, *insărsinátâ*, *sáfâ*, *răsitúri̯*, *săserắm*, *surséli*, *súturâ* (SV, Vicovu de Jos), *pisór*, *cụondúsiri̯* (SV, Frătăuţii Noi, 6), *dusę́m*, *nisụodátâ* (SV, Boroaia, 1), *asę́ia*, (SV, Boroaia, 3), *partisipát*, *susít* (SV, Boroaia, 5), *haị̯dús*, *tursˆ* (SV, Fîntîna Mare, 1), *pisụári̯*, *ụopíns* (SV, Fîntîna Mare, 3), *fási*, *crúsi* (SV, Liteni, 1), *prosedị̯ázâ* (SV, Liteni, 2), *atúnsa* (SV, Rădăşeni, 3), *strîsˆ*, *cụosém* (SV, Rădăşeni, 1), *atúnsa* (SV, Rădăşeni, 3), *sę́ii̯a* (VS, Deleni, 1), *zíse*, *selelálti̯*, *aísa*, *făsę́m*, dar şi izolat *ĉ - plắcínta* (VS, Deleni, 2), *ụorşîsí*

pronunţate anterior şi nu posterior ca în graiurile moldoveneşti: *şĕrśę́i̯ śínă*, *śinś*, *śáfă*, *śápă*, *dúlśĕ*, *muś*, *ápă*, *piśór*, *púriś*, *maś*; *cúrźĕ*, *źĕm*, *źińĕr'ĕ*, *źánă*, *źinúŋ'k'*, *fúźĕ*, *línźĕ*, *sĩnźĕ*. Oferim şi cîteva exemple actuale: *petreśere*, *făśáụ*, *śorbă*, *śínste*, *tụorśám*, *zíśá*, se *priśepẹáụ*, să ţe *cuminíś*, *merźáụ*, *merźę́*, *strînźá* (HN, Petrila).

BDD-A24854 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

(VS, Mărăşeşti, 1), *sắsitâ* (VS, Mărăşeşti, 1), *ŝenúşâ* (VS, Mărăşeşti, 5), *sărvíŝu* (VS, Vetrişoaia, 2), *fáŝi*, *cu̯olăŝéi̯*, *tu̯orŝ* (VS, Vetrişoaia, 4), *sâc*, *acéi̯a*, *zi̯écî*, dar şi izolat *u̯obiŝéi̯* (VS, Vetrişoaia, 5), *servís*, *ŝín̡ŝ* (VS, Micleşti, 1), *dúlŝi* (VS, Micleşti, 2), *tri̯izăŝ* (VS, Micleşti, 3), *aŝéi̯e*, sâ *ŝuŝésc* (VS, Popeni, 6), *húŝili* (VS, Vutcani, 2); *scúrîim* (BC, Căiuţi, 2).

Pierderea elementului oclusiv apare şi în cazul africatei sonore *ĝ*, pentru care oferim cîteva exemple, în următoarele puncte de anchetă: *frấed* (BC, Căiuţi, 4, f, 90 de ani, 4 clase); *aîún̡ẑi* (BC, Căiuţi, 4); *múl̓zi* (BC, Căiuţi, 6); *verîili* (BC, Filipeşti, 1), *merîám*, *li̯n̡îâi̯* pi *déîtį* (BC, Filipeşti, 2); *ênuŋ'k'* (BC, Filipeşti, 4), *diîába* (BC, Vîlcele, 1), *îem* (BT, Coţuşca, 2), *ŝenúŋ'k'*, *sărîént* (BT, Păltiniş, 1), *ŝínir̡ilį* (BT, Păltiniş, 1, 4), nu mă pu̯ot *în̡tălie̯îi̯* (BT, Păltiniş, 1), *îam* (BT, Păltiniş, 1), *aîun̡îém* (BT, Păltiniş, 3; IS; Andrieşeni, 1); *aîún̡îim* (BT, Vorona, 1), *tu̯ocmáî* (BT, Vorona, 3), *un̡zéu̯* (BT, Talpa, 1), *plín̡îi*, *stîn̡îám* (GL, Matca, 6), *mi̯erîám*, (GL, Matca, 9), *súîi* (GL, Drăguşeni, 1), *mulîém* (IS, Ursăreşti, 2), *fulîérį* (IS, Romaneşti, 1), *márîinâ* (NT, Hlăpeşti, 1), *ŝenuŋ'k'* (NT, Tazlău, 2), *strîn̡îém* (SV, Crucea, 1), *mul̓ŝ* (SV, Crucea, 4), *mărîélį* (SV, Mihoveni, 2), sî *merîé* (SV, Mihoveni, 4), *strín̡îi*, *márîina* (SV, Vicovu de Sus, 2), *mi̯erîéu* (SV, Vicovu de Sus, 3), *ali̯eîém*, *batîócurâ*, *mi̯érîém*, *mu̯oşnéî*, *strîn̡î* (SV, Vicovu de Jos), *fráîid*, *con̡îelát* (SV, Boroaia, 3), *aîun̡îém*, *fuît* (VS, Mărăşeşti, 2), *adáu̯î* (VS, Mărăşeşti, 4), *îámuri̯* (VS, Vetrişoaia, 1), *aîun̡îé* (VS, Vetrişoaia, 2), *serîént*, *fuît* (VS, Micleşti, 1), *scúrîi* (VS, Micleşti, 2), *merîém* (VS, Micleşti, 3).

Fenomenul fricativizării africatelor prepalatale este în regres, africatele păstrîndu-se nealterate, ca în limba literară, uneori chiar la subiecţii în vîrstă: *fáĉi* (BC, Căiuţi, b, 79 de ani, 8 clase); *ĉártâ*, *fáŝim*, *şa̯izắŝ* (BC, Vîlcele, f, 72 de ani, 8 clase); sâ *făĉé* (BT, Lozna, f, 87 de ani, 7 clase); *înĉépi* (GL, Matca, f, 32 de ani, 8 clase), *Crăĉún* (GL, Matca, b, 84 de ani, 4 clase), *răĉitúri̯* (NT, Teţcani, f, 66 de ani, 4 clase); *veĉínįlį*, *ĉevá* (SV, Pîrteştii de Sus, b, 55 de ani, 10 clase), *ulĉi̯élį*, *dúlĉį* (SV, Straja, f, 73 de ani, 8 clase); *ĉápâ*, *deĉ*, *ĉímbru* (VS, Vetrişoaia, f, 37 de ani, 10 clase), *ŝumulésc*, *ŝenătuésc* (VS, Popeni, f, 64 de ani, şc. prof.); *alégi* (BC, Căiuţi, b, 79 de ani, 8 clase); sâ *mérĝi* (BT, Coţuşca, f, 37 de ani, 12 clase), *înţieléĝeri̯a* (BT, Lozna, b, 65 de ani, fost profesor); *ĝem* (GL, Matca, f, 37 de ani, 8 clase), *plíňĝi* (IS, Cepleniţa, b, 68 de ani, 8 clase), *culeĝá*, *márĝine̯a* (IS, Popoi, f, 72 de ani, 2 clase); *míňĝa* (SV, Straja, f, 73 de ani, 8 clase), *mẹrĝám* (SV, Rădăşeni, f, 57 de ani, 10 clase); *stríňĝim*, *alégim* (VS, Vetrişoaia, 3, f, 37 de ani, 10 clase).

BDD-A24854 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

De altfel, fenomenul fricativizării africatelor prepalatale nu se manifestă cu consecvenţă în toate graiurile din nordul dacoromânei, acestea conservîndu-se în unele zone nu doar la subiecţii tineri sau cu instrucţie medie. Uneori, chiar la subiecţii în vîrstă aparţinînd graiurilor moldoveneşti sau ardeleneşti, africatele se păstrează nealterate, ca în limba literară, variaţia diageneraţională nemaiconstituind un criteriu clar de delimitare între formele regionale şi cele literare: *răsuĉéșťe* (BN, Ilva, 3, b, 50 de ani, 10 clase); *adúŝę́, ŝu̯ocáńe* (BN, Ilva, 4, f, 63 de ani, 4 clase), *fáĉe* (HN, Dealul Babii, 1, f, 72 de ani, 4 clase), atpúńĉa (HN, Dealul Babii, 4, f, 67 de ani, 4 clase), *ulĉi̯élį, dúlĉį* (SV, Straja, 1, f, 73 de ani, 8 clase), *cu̯oŕĉédiu, ĉiņdắŝ* (SV, Frătăuţii Noi, 6, b, 68 de ani, şcoală profesională), *vaĉ, duĉám* (SV, Broşteni, 4, f, 61 de ani, 7 clase); *fuĝít* (dar şi *fuẑít*, la acelaşi subiect), *gălăĝíu̯* (BC, Vîlcele, 2, f, 72, de ani, 8 clase); *márĝină* (BN, Ilva, 4, f, 63 de ani, 4 clase), *sí̵ńĝi̯lį*, dar şi forma cu africata fricativizată, *sí̵ńẑi̯lį* (NT, Teţcani, 1, f, 47 de ani, 12 clase), *cúrĝį, mulĝę́, ajúńĝę́* (SV, Pîrteştii de Sus, 1, f, 51 de ani, 10 clase), *rágilâ* (SV, Pîrteştii de Sus, 3, f, 51 de ani, 10 clase), *míńĝa* (SV, Straja, 1, f, 73 de ani, 8 clase), *ĉéva, ĉinevá* (SV, Fîntîna Mare, 5).

Aşa cum s-a putut observa în această descriere, în unele zone din spaţiul românesc de la nordul Dunării africatele îşi modifică modul de articulare, fricativizîndu-se, dar şi locul de articulare, durificîndu-se, în timp ce în alte regiuni se pastrează nealterate, ca în limba literară şi ca în aria sudică a dacoromânei. În acelaşi timp, în zonele în care se produce fricativizarea sau durificarea africatelor prepalatele, formele cu africatele alterate coexistă cu cele păstrate ca în literară, fenomenul ţinînd nu doar de variaţiile diageneraţională, diastratică sau diasexuală (care nu pot fi susţinute cu exemple concrete în toate situaţiile), ci şi de situaţia de comunicare şi de statutul socio-cultural al interlocutorului.

Bibliografie

Gafton, Alexandru, *Caracterul neîntrerupt al influenţelor maghiare asupra românei*, publicat online pe site-ul academia.edu (http://www.academia.edu/6978305/Influenta_maghiara), accesat la 1.XII.2014.

Guia, Sorin, *Dialectologie română. Studii şi corpus de texte*, Iaşi, Editura Vasiliana'98, 2014.

Király, Francisc, *Contacte lingvistice. Adaptarea fonetică a împrumuturilor româneşti de origine maghiară*, Editura Facla, Timişoara, 1990.

Pál, Enikő, *Influenţa limbii maghiare asupra limbii române. Perioada veche*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2014.

Todoran, Romulus, *Contribuţii de dialectologie română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984.

BDD-A24854 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)

Rusu, Valeriu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1984.

BDD-A24854 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:48:53 UTC)